

źródła monastyczne

61

źródła monastyczne

61

Redaktor serii: Ks. Marek Starowieyski

opracowania

16

Redaktor naukowy podserii: Michał Tomasz Gronowski OSB

JOSEPH PATRICH

SABA

PRZYWÓDCA

MONASTYCZMU

PALESTYŃSKIEGO

STUDIUM PORÓWNAWCZE
MONASTYCZMU WSCHODNIEGO
OD IV DO VII WIEKU

tom 1

Przekład i redakcja naukowa:

KAMILA TWARDOWSKA

TYNIEC

WYDAWNICTWO BENEDYKTYNÓW

Tytuł oryginału:

Sabas, leader of Palestinian monasticism: a comparative study in Eastern monasticism, fourth to seventh centuries, Washington 1995 (Dumbarton Oaks Studies, 32)

Recenzenci:

DARIUSZ KASPRZAK OFMCap.

EWA WIPSZYCKA

Redakcja tomu:

MAŁGORZATA GADOMSKA

MICHAŁ TOMASZ GRONOWSKI OSB

Korekta:

SŁAWOMIR RUSIN

Skład i łamanie:

JAN NIEĆ

Projekt okładki i stron tytułowych:

ANDRZEJ CIEPŁUCHA

Publikacja dofinansowana przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Imprimi potest: Opactwo Benedyktynów

L.dz. 74/2011, Tyniec, dnia 25.05.2011

† BERNARD SAWICKI OSB, opat tyniecki

Wydanie I: Kraków 2011

ISBN 978-83-7354-401-7

ISSN 1230-6711

© 1995 Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Trustees for Harvard University © Copyright for Polish edition by TYNIEC

Wydawnictwo Benedyktynów

ul. Benedyktyńska 37

30–398 Kraków

tel. +48 (12) 688-52-90

tel./fax: +48 (12) 688-52-95

e-mail: wydawnictwo@tyniec.com.pl

zamowienia@tyniec.com.pl

www.tyniec.com.pl

Druk i oprawa:

TYNIEC Wydawnictwo Benedyktynów

druk@tyniec.com.pl

SPIS TREŚCI

PRZEDMOWA DO POLSKIEGO WYDANIA.....	11
OD TŁUMACZA.....	15
PRZEDMOWA.....	17

Część I WPROWADZENIE

1. MONASTYCYZM W PALESTYNIE PRZED PRZYBYCIEM SABY	25
2. MONASTYCYZM WSCHODNI. HISTORIA I CECHY CHARAKTERYSTYCZNE.....	41
A. Nitria, Kellia, Sketis	41
B. Cenobia pachomiańskie	56
C. Monastycyzm syryjski	67
D. Cenobium bazyliańskie.....	81
E. Organizacja ruchu monastycznego na podstawie ustaw prawnych cesarza Justyniana.....	91
3. ŻYCIE SABY.....	99
Wczesne lata (439–456)	100
Pierwsze kroki w Jerozolimie (zima 456/457)	103
W klasztorze Teoktysta (457–473)	106
Wędrowki po pustyni i odosobnienie.....	110
Igumen i przywódca religijny (483–532)	113
Wschodnie centra monastyczne: Azja Mniejsza, Egipt, Syria i ich wpływy na Sabę	117

Część II FUNDACJE SABY I JEGO UCZNIÓW

WARUNKI GEOGRAFICZNE.....	127
1. LAURY.....	135
A. Wielka Laura (483)	135
B. Nowa Laura (507).....	171

C. Laura Heptastomos (510)	178
D. Laura Jeremiasza (koniec 531 roku)	184
E. Laury uczniów Saby: Firminosa, laura Wież, Neelkeraba	190
F. Dyskusja i podsumowanie.....	197
2. CENOBIA	215
A. Klasztor Kastellion (492).....	216
B. Małe Cenobium (493)	230
C. Klasztor Jaskini (508).....	233
D. Klasztor Scholariusza (509).....	243
E. Klasztor Zannosa (511?).....	255
F. Klasztory blisko rzeki Gadara i Nikopolis (Emmaus).....	258
G. Klasztor Seweriana, ucznia Saby (około 514/515)	259
H. Klasztory, które powstały we wcześniejszym okresie, ale znajdowały się pod władzą Saby: cenobia Eutymiusza i Teoktysa	261
I. Cenobia: podsumowanie	263
3. POZOSTAŁE PRZEDSIĘWZIĘCIA BUDOWLANE SABY	267
A. Domy gościnne w Jerychu i Jerozolimie	267
B. Kościół w Moutalaska, miejscu urodzenia Saby	270

Część III

SABA JAKO IGUMEN

I PRAWODAWCA ŻYCIA MONASTYCZNEGO

1. ZARZĄD WIELKIEJ LAURY I POZOSTAŁYCH KLASZTORÓW SABAICKICH	273
A. Igumen (<i>hegoúmenos</i>), zarządca (<i>dioiketés</i>) oraz wzajemne relacje pomiędzy klasztorami założonymi przez Sabę a Wielką Laurą.....	273
B. Ekonom (<i>oikónomos</i>) i zastępca (<i>deuterários</i>)	284
C. Inne obowiązki	296
D. Obowiązki w kościele klasztornym.....	313
E. Kaligraf (<i>kalligráfos</i>) i biblioteka w Wielkiej Laurze.....	317
F. Sposób życia mnichów w Wielkiej Laurze, na których spoczywały różnego rodzaju obowiązki.....	324
G. Podstawy ekonomicznego bytu i sposoby wsparcia klasztorów Saby.....	327

2. BUNTY MNICHÓW PRZECIWKO SABIE.....	331
Wprowadzenie.....	331
Pierwszy bunt (486–490).....	333
Drugi bunt i dobrowolne wygnanie (lata 503–506)	338
3. SABA – ZAŁOŻYCIEL I KRZEWICIEL WSPÓLNOT MONASTYCZNYCH	345
Wprowadzenie.....	345
A. Reguły Gerasimosa dla mnichów z laur	350
B. Sposób życia mnichów w Wielkiej Laurze.....	352
C. Sposób życia w laurze Charytona i laurze Eutymiusza	384
4. TYGODNIOWA LITURGIA W KLASZTORACH SABAICKICH	393
A. Codzienny <i>cursus</i> modlitw i cykl tygodniowy	393
Wprowadzenie.....	393
Codzienny <i>cursus</i> modlitw w klasztorach na Pustyni Judzkiej.....	400
Nocne czuwania	405
Całonocne czuwania (<i>agrypnia</i>) z soboty na niedzielę	408
B. Odprawianie liturgii eucharystycznej.....	413
Podsumowanie.....	442
5. SABA JAKO PRAWODAWCA MONASTYCZNY.....	445
A. Reguła świętego Saby	445
B. Nowicjat	452
C. Inne przepisy i kary w <i>Żywotach mnichów</i> Cyryla ze Scytopolis	471
D. Reguła monastyczna Mar Saba z Synaju.....	488
INDEKS IMION I LUDÓW	493
INDEKS KLASZTORÓW	511
INDEKS POZOSTAŁYCH NAZW GEOGRAFICZNYCH	521

*Trzeba było bowiem, aby na pustyni tej
za jego sprawą powstało miasto... (V. Sab. 6)*

Pamięci mojego Ojca Michaela

Na poprzedniej stronie:
Medalion przedstawiający św. Sabę w reliefie,
krzyż procesyjny, 1. poł. XI w., Azja Mniejsza

PRZEDMOWA DO POLSKIEGO WYDANIA

Gdy w 1995 roku moja książka ukazała się jednocześnie w języku angielskim i hebrajskim, byłem już zaangażowany w inny projekt: badania archeologiczne w *Caesarea Maritima* (prace trwały w latach 1993–1990, 2000, 2002). Wydawać by się mogło, że moje zainteresowania badawcze przesuną się w stronę zagadnień związanych z rzymską i późnoantyczną urbanizacją, ale moje naukowe zainteresowania monastycyzmem wschodnim nie wygasły i trwają nadal.

Podstawowe tezy dotyczące monastycyzmu palestyńskiego, które znajdują się w poniższej książce, opublikowałem w tekście *Palestinian Desert Monasticism – The Monastic Systems of Chariton, Gerasimos and Sabas*, „Cristianesimo nella storia” 16 (1995): 1–9. Kontynuacją moich zainteresowań badawczych była międzynarodowa konferencja, którą zorganizowałem w dniach 24–30 maja 1998 roku w Jerozolimie, poświęcona *The Sabaite Heritage in the Orthodox Church from the Fifth Century to the Present*. Materiały z niej zostały opublikowane w roku 2001, w książce pod tym samym tytułem w serii *Orientalia Lovaniensia Analecta*, 98 przez Peeters Publishing House. Są to teksty poświęcone szeroko rozumianemu dziedzictwu sabaickiemu, związane z historią, życiem monastycznym, literaturą, liturgią, hymnografią, teologią, sztuką i archeologią. Spośród moich prac poświęconych monastycyzmowi w Palestynie, które ukazały się w na-

stępnym latach, należy wymienić: *Monastic Landscape*, [w:] W. BOWDEN, L. LAVAN, C. MACHADO (ed.), *Recent Research in Late Antique Countryside*, Leiden 2003: 413–445; *The Impact of the Muslim Conquest on Monasticism in the Desert of Jerusalem*, [w:] P. SODINI (ed.), *Continuités de l’Occupation entre les périodes byzantine et Abbasside au Proche-Orient VIIe–IXe siècles. Le colloque international: Continuités de l’occupation entre les périodes byzantine et abbasside au Proche-Orient (VIIe–IXe s.), Paris, Octobre 18–20, 2007*; oraz *Daily Life in the Desert of Jerusalem*, [w:] O. DELOUIS, M. MOSSAKOWSKA-GAUBERT (ed.), *La vie quotidienne des moines en Orient et Occident (IVe–Xe siècle), international conference, Athens, May 14–16, 2009*.

Książka, którą właśnie oddajemy w ręce polskiego Czytelnika, została dobrze przyjęta przez środowisko naukowe, co odzwierciedlają recenzje, jakie otrzymała. Ukazały się one w: „Oriens Christianus” 80 (1996): 260–261 (M. VAN ESBRÖCK); „Coptic Church Review” 17/3 (Fall 1996): 73–74 (T. VIVIAN); „American Journal of Archaeology” 101 (1997): 423 (Y. HIRSCHFELD); „Journal of Theological Studies” 48 (1997): 294–295 (A. LOUTH); „Byzantinische Zeitschrift” 90 (1997): 143–146 (C. CAPIZZI); „Cathedra” 86 (1998): 149–154 (B. BITTON ASHKELONY, hebr.) oraz „Qadmoniot” XXXI/115 (1998): 68–69 (Y. TSAFRIR, hebr.); „Orientalia Christiana Periodica” 65 (1999): 514 (R. CEMUS); „Speculum” 74 (1999): 1105–1106 (M.A. SCHATKIN); „Theologie und Philosophie” 77 (2002): 250 (T. HAINTHALER).

Byłem mile zaskoczony, kiedy w październiku 2010 roku napisał do mnie brat Michał Gronowski OSB, w imieniu Wydawnictwa Benedyktynów z Tyńca w Krakowie, który za radą prof. Ewy Wipszyckiej, zaproponował mi opublikowanie polskiej wersji mojej książki w serii Źródła Monastyczne. Pomysł zaakceptowałem natychmiast. Teraz zaś dzięki zgodzie ze strony Harvard University Press – właściciela praw wydawniczych do edycji w języku angielskim, jak i pracy wielu osób w Krakowie, książka: *Saba, przywódca monastycyzmu palestyńskiego. Studium porównawcze monastycyzmu wschodniego od IV do VII wieku*, staje się dostępna dla szerokiego grona polskich czytelników. Dziękuję wszystkim zaangażowanym w jej przygotowanie, zwłaszcza dr Kamilli Twardowskiej, za tłumaczenie i redakcję naukową.

Celem pracy naukowej jest umożliwienie dostępu do niej jak największemu gronu odbiorców. Polskie wydanie mojej książki, które jest dowodem, że jest ona wciąż wartościowym źródłem informacji w badaniach nad początkami monastycyzmu, stanowi dla mnie powód do dumy i satysfakcji. Mam zatem głęboką nadzieję, że będzie służyła promowaniu tej gałęzi wiedzy.

Joseph Patrich

Jerozolima, 5 XII 2011
we wspomnienie św. Saby

OD TŁUMACZA

„W Tyńcu przyszedł czas na Palestynę” – tak we wstępie do polskiego wydania książki Yizhara HIRSCHFELDA, *Życie monastyczne na Pustyni Judzkiej w okresie bizantyńskim*, napisała Profesor Ewa Wipszycka. Równocześnie radziła, aby książkę Hirschfelda czytać z wcześniej wydaną publikacją D.J. CHITTIEGO, *A pustynia stała się miastem* dając wyraz swojemu wyczekiwaniu na następną pozycję. Myślę, że nikt nie przypuszczał, iż kolejna książka, dotycząca Palestyny, a poświęcona Sabie – „Benedyktowi” Wschodu, ukaże się tak szybko. Tym bardziej, że pojawia się na rynku wydawniczym równocześnie z *Żywotami mnichów palestyńskich*, autorstwa Cyryla ze Scytopolis – podstawowego źródła poświęconego życiu i fundacjom klasztornym Saby i jego uczniów.

W swojej monografii Joseph Patrich nie ograniczył się jedynie do studium osoby i działalności Saby – książka, którą Czytelnik trzyma w rękach, stanowi szerokie studium porównawcze monastycyzmu wschodniego od IV do VII wieku. Celem, jaki przyświecał Autorowi, było wskazanie, jakie aspekty życia mnichów Saba przejął od innych wielkich osobowości życia monastycznego: Pachomiusza, Szenutego z Atripe, Charytona, Eutymiusza, Bazylego Wielkiego, co zaś jest jego własnym tworem. Dlatego precyzyjnie analizuje każdy szczegół z życia mniha, od wyglądu i wielkości celi zaczynając, przez strój, pożywienie, nocne czuwania, porządek modlitw, a na re-

gułach życia monastycznego kończąc. Porównuje *koinonię* Pachomiusza, wspólnoty monastyczne z Nitrii, Kellii, Sketis, monastycyzm w Syrii i Azji Mniejszej z ruchem monastycznym w Palestynie. Osobiście, za najcenniejsze fragmenty książki uważam te, w których Patrich występuje jako archeolog, opisując własne odkrycia w Wielkiej Laurze, czy też innych laurach i cenobiach założonych przez Sabę i jego uczniów. Dlatego żywię głęboką nadzieję, że lektura książki pomoże lepiej poznać i zrozumieć polskiemu Czytelnikowi początki monastycyzmu na Wschodzie i jego zróżnicowanie.

Praca nad tłumaczeniem i redakcją naukową była trudna, lecz niezwykle pouczająca. Pragnę w tym miejscu podziękować tym, którzy służyli mi pomocą, dzieląc się swoją wiedzą i doświadczeniem. Wyrazy wdzięczności kieruję do dr Doroty Gorzelany, dr Darii Szymańskiej-Kuty, Joanny Tenerowicz, dr. hab. Rafała Kosińskiego, o. dr. hab. Dariusza Kasprzaka OFM Cap., ks. dr. hab. Norberta Wiodoka, podkreślając, że zgodnie z akademickim zwyczajem za ewentualne błędy odpowiadam tylko ja.

Pragnę dedykować trud niniejszego tłumaczenia i redakcji naukowej Pani Profesor Marii Dzielskiej.

Kamilla Twardowska

PRZEDMOWA

Pustynia Judzka, jako miejsce rozwijającego się ruchu monastycznego, stanowi swoisty fenomen, którym od dawna się interesowałem. Klasztor Mar Saba, zawieszony na szczycie klifu, w miejscu zapierającym dech w piersiach, jest niemyym świadkiem i potwierdzeniem okresu wielkości i sławy monastycyzmu na tym terenie. Prace archeologiczne wokół klasztoru rozpoczęto w latach 1981–1982, pozwoliły one na usystematyzowanie wiadomości na temat historii tego miejsca. Już na początku badań potwierdziły się przypuszczenia, że czasem największego rozwoju ruchu monastycznego na tym terenie był okres bizantyński (IV–VII wiek). W trakcie wykopalisk, które objęły teren 10x10 km² zbadano sześć klasztorów założonych przez Sabę.

Mniej więcej w tym samym czasie mój kolega Yizhar Hirschfeld prowadził prace archeologiczne w innym rejonie Pustyni Judzkiej i na badanym przez siebie terenie również znalazł liczne dowody na rozwój ruchu monastycznego. Możliwość równoczesnych prac archeologicznych prowadzonych w różnych częściach Pustyni Judzkiej oraz dyskusja naukowa, która była ich rezultatem, przyniosły nam obu liczne korzyści. Obaj podjęliśmy decyzję, że nasze prace staną się początkiem szeroko zakrojonych badań archeologicznych nad monastycyzmem w Palestynie. Rezultatem były prace doktorskie poświęcone temu rozległemu tematowi i łączące wyniki badań

archeologicznych wraz ze źródłami pisanymi. Hirschfeld poświęcił swoją dysertację doktorską pełnej dokumentacji wszystkich pozostałości monastycznych na terenie Pustyni Judzkiej w okresie bizantyńskim. Jednocześnie, przy pomocy dostępnych źródeł pisanych przedstawił rekonstrukcję średniej statystycznej życia na tym terenie. Niedawno ukazały się dwie jego książki oparte na rozprawie doktorskiej: w jednej z nich przedstawił on katalog klasztorów na Pustyni Judzkiej, druga zaś ukazuje liczne zagadnienia i aspekty związane z życiem monastycznym tego rejonu (HIRSCHFELD 1990, 1992¹).

Ja zaś postawiłem sobie nieco inny cel: chciałem zbadać udział Saby w tworzeniu monastycyzmu palestyńskiego. Aby wyodrębnić oryginalne cechy tego ruchu, należało porównać system monastyczny, stworzony przez Sabę, z tym założonym przez jego poprzedników: Charytona, Eutymiusza i Gerasimosa. Konieczne było także zbadanie ewentualnych wpływów monastycyzmu egipskiego, syryjskiego oraz tego wywodzącego się z Azji Mniejszej. Moim celem była próba zrozumienia, co tak wyjątkowego było w systemie Saby, że miało wpływ na ruch monastyczny. Było to potrzebne, aby zrozumieć, dlaczego przetrwały do naszych czasów pewne elementy wprowadzone przez niego w liturgii, oraz dlaczego główny klasztor założony przez Sabę – Mar Saba – nigdy nie opustoszał, przetrwawszy lata rządów muzułmańskich. Celem poniższego studium badawczego jest ukazanie dynamicznego obrazu rozwoju ruchu monastycznego

¹ Polskie wydanie: *Życie monastyczne na Pustyni Judzkiej w okresie bizantyńskim*, ŻrMon 53 – uw. red.

i zmian w okresie bizantyńskim, jak i jego zróżnicowania i poszczególnych indywidualnych cech zamiast ukazania „uśrednionego” obrazu.

Liczne źródła pisane, z których korzystałem, powstałe w języku greckim a dostępne w krytycznych wydaniach w języku francuskim i angielskim, pochodzą z okresu od IV–VII wieku. Najważniejsze z nich – hagiografie palestyńskie – przetłumaczyła na język hebrajski dr Leah Di Segni – filolog klasyczny z Instytutu Archeologii na Uniwersytecie Hebrajskim w Jerozolimie. Jej tłumaczenie powstało pod auspicjami Yad Yizhak Ben – Zvi Institute for the Research of Eretz Israel, Its People and their Cultures w tym samym czasie co wyżej wymienione dysertacje. Podczas moich badań korzystałem z cennych uwag L. Di Segni, zarówno jej dogłębnej znajomości źródeł pisanych, jak również literatury naukowej. Wszystkie tłumaczenia greckich źródeł w mojej książce są autorstwa dr Di Segni².

Mój naukowy mentor, prof. Yoram Tsafrir, zachęcał mnie i pomagał w pracy naukowej. Prof. Lorenzo Perone z Uniwersytetu w Pizie, podobnie jak dr Alice Mary Talbot z Dumbarton Oaks, przeczytali angielskie tłumaczenie mojej pracy doktorskiej i nie szczędzili mi pomocnych komentarzy, a także propozycji rozwiązań badawczych. W latach 1991–1992 przebywałem w Dumbarton Oaks, gdzie, korzystając ze wspaniałych zbiorów Biblioteki Bizantyńskiej oraz uczestnicząc w dyskusjach z prze-

² W polskim przekładzie książki J. Patricha tłumaczeń cytowanych źródeł greckich dokonała Ewa Dąbrowska – uw. red.

bywającymi tam naukowcami, udało mi się przekształcić dysertację doktorską w niniejszą książkę.

W badaniach terenowych wokół Mar Saba, prowadzonych pod auspicjami Israel Authority of Antiquities Uniwersytetu Hebrajskiego w Jerozolimie, pomagali mi: Erez Cohen i Benny Levenstein, którzy mierzyli i rysowali plany cel klasztornych. Przełożony Mar Saba – archimandryta Serafin i mnisi, zwłaszcza Chryzostom-Cheruvim i Chrysantos również byli nad wyraz przyjaźni i pomocni. Pozostałe cele zostały odkryte i zbadane w ramach „Archeologicznych Badań Jaskiń”, projektu naukowego, który koordynowałem od 1983 roku. Od początku też towarzyszył mi Benny Arubas, odpowiedzialny za pomiary i rysowanie planów. Również Shemuel Graszani, Eyal Naor, Hanina Kalee i Benny Agur pracowali kolejno jako członkowie grup badawczych.

Badania zostały wsparte grantami Uniwersytetu Hebrajskiego w Jerozolimie, Yad Yizhak Ben – Zvi Institute oraz nagrodą Rachel Yanait Ben – Zvi. Granty badawcze przyznane przez Dorot Foundation i Uniwersytet w Hajfie pomogły mi przeistoczyć dysertację doktorską napisaną po hebrajsku w anglojęzyczną książkę. Rozprawa doktorska została przetłumaczona na język angielski przez Edwarda Levina, a nad stylem czuwała Frances Kianka. Im wszystkim jestem głęboko wdzięczny.

Książka składa się z pięciu części. Pierwsza zawiera trzy rozdziały wstępne, gdzie zamieszczono historyczne tło i podstawowe wiadomości, potrzebne do dobrego zrozumienia licznych problemów przedstawionych dokładnie na kartach książki. Pomogą nam one zidentyfikować

możliwe źródła wpływów lub określić cechy wyjątkowe i oryginalność dzieła Saby.

Części II–IV stanowią główną treść książki. Każda z nich zajmuje się poszczególnymi aspektami drogi życiowej Saby. Część druga ukazuje Sabę jako założyciela klasztoru. Na tle kontekstu historycznego opisuję tam znaleziska archeologiczne oraz wyniki moich badań i odkryć. Wszystko jest uzupełnione obszernym materiałem ilustracyjnym. Pierwszy kontakt z miejscami, w których żył Saba i jego uczniowie, pozwolił mi lepiej zrozumieć wiele szczegółów z życia monastycznego, o których czytałem w źródłach pisanych. Pomogło mi to także wyodrębnić cechy odróżniające Wielką Laurę Saby od tych charakterystycznych dla laury Faran.

Wspomniane problemy są szczegółowo ukazane w części trzeciej, w której Saba występuje jako przywódca wspólnoty monastycznej i jako ten, który nadał jej regułę. Opracował on bowiem zasady życia mnichów i ustalił ramy administracyjne oddzielnie dla każdego klasztoru jako dla współpracujących ze sobą struktur. Specjalną uwagę zwróciłem na cotygodniową liturgię eucharystyczną (rozd. 4). W rozdziale 5 starałem się właśnie odtworzyć oryginalną regułę Saby. Zebrałem wszelkie dostępne informacje na temat wszystkich klasztorów na Pustyni Judzkiej, następnie zaś poddałem je analizie synchronicznej i diachronicznej w celu odkrycia lub ustalenia chronologicznego rozwoju w okresie bizantyńskim. Drugim zaś celem, jaki mi przyświecał, było wskazanie różnic i podobieństw pomiędzy aktywnością Saby a jego poprzednikami: Charytonem, Eutyminuszem i Gerasimo-

sem. W tych rozdziałach wzięto pod uwagę również centra monastyczne spoza Palestyny, po to, aby przedstawić ten temat w szerszym zakresie.

Część IV ukazuje Sabę jako przywódcę religijnego i kościelnego. Cieszył się on sławą „świętego męża” (*hosios*) wśród wiernych. Posiadał także wysoką pozycję wśród duchownych – jako archimandryta mnichów walczącej po stronie uchwał soboru w Chalcedonie w burzliwym okresie historii Kościoła. Działał też aktywnie jako wysłannik patriarchy Jerozolimy na dwór cesarzy Anastazjusza (491–518) i Justyniana (527–565) dla dobra i pomysłowości mieszkańców Palestyny.

Część V to epilog kreślący krótką historię laury od śmierci Saby aż do końca okresu bizantyńskiego, a także opis sporów teologicznych, w których jego następcy wzięli aktywny udział. Wydarzenia, które miały miejsce poza ramami czasowymi okresu bizantyńskiego w Palestynie, są wspomniane po to, aby przedstawić główne zjawiska oraz wskazać kierunki późniejszego rozwoju, w czasie, w którym teren ten znajdował się już pod rządami muzułmanów.